

„V tomto sborníku shromážděné texty napsala skupina medi-
cínsky i obecně společenskovedně orientovaných respekto-
vaných osobností, kterou spojuje:

- klidný, racionální a paniku nešířící přístup k tématu;
- naprostá nepřítomnost ambicí zneužít tohoto tématu k ja-
kýmkoli svým vlastním politickým, akademickým či byzny-
sovým výnosům a efektům;
- hledání rozumného přístupu politiky a zdravotnictví nejen
k nemoci jako takové, ale i k odvrácené straně rozsáhlých
plošných restrikcí, karantén a lockdownů, kterými jsou
bezprecedentní dopady do života lidí, do ekonomiky, do ve-
řejných financí, do psychiky či ‚duše národa‘;
- odmítání spikleneckých a konspiračních teorií vzniku epide-
mie na straně jedné, ale na straně druhé rezolutní odmítání
zneužívání dnešní epidemie k propagaci vedlejších cílů.“

Václav Klaus

INSTITUT
VÁCLAVA
KLAUSE

Institut Vaclava Klause

MACEK
KOLAR SMUCLER
BEM KLAUS SEMIN
PIKORA HOSCHIL
BERAN CIZEK

ROZUM PROTI KOVIDOVÉ PANICE

ZALOUDEK
WINKLER FRANC POLLERT
SKOPECEK
SVOBODA PIRK
WEIGL MARECEK VALENTA

Rozum proti kovidové panice

Václav Klaus, Jiří Weigl (ed.)

Pandemie Covid-19 a duševní zdraví

prof. MUDr. Cyril Höschl, CSc.
PhDr. Petr Winkler, Ph.D.

Mnohvrstevnatost dopadu pandemie Covid-19 a souvisejících restriktivních opatření na duševní zdraví vyvolává řadu otázek. Z hlediska nároků na kapacitu a dostupnost péče o duševní zdraví a na budoucí výdaje to je zejména otázka, zda se zvýšila prevalence duševních onemocnění v obecné, neklinické populaci. Pokud ano, jsou disproportčně zasaženy některé podskupiny, jako například zdravotníci? Objevily se duševní poruchy ve zvýšené míře u lidí, kteří se nakazili Covid-19? A naopak, existuje u lidí s duševním onemocněním vyšší riziko nákazy onemocněním Covid-19? Důležité bude také vědět, zda lidé s duševním onemocněním, kteří se nakazili Covid-19, mají horší přístup k lékařské péči než lidé bez duševního onemocnění a zda mají horší prognózu (včetně mortality) než lidé bez duševního onemocnění. Zrcadlovou úlohou je zjistit, zda tito jedinci mají také horší *psychiatrickou* prognózu v porovnání s pacienty bez Covidu-19.

S ohledem na organizaci zdravotní péče a s reformou péče o duševní zdraví je třeba si ujasnit, zda se v důsledku pandemie Covid-19 změnila dostupnost a kvalita služeb péče o duševní zdraví, jak tomu na přechodnou dobu bylo například u plánovaných operací či s dostupností péče v jiných oborech medicíny. Je ale také možné, že v důsledku pandemie Covid-19 došlo k rychlému rozvoji nějakých nových služeb v péči o duševní zdraví.

Samostatnou otázkou je, zda se zvýšilo riziko sebevraždy a množství dokonaných sebevražd v důsledku pandemie Covid-19.

Většinu těchto otázek bychom mohli dále specifikovat podle typu duševního onemocnění a ptát se zvláště po dětech a dospívajících, běžných a závažných duševních onemocněních v dospělosti, závislostech, demencích atp.

Mohli bychom se také ptát po příčinách, závažnosti, trvání a dalších okolnostech zjištěných problémů. Na tomto místě se, ve snaze zachytit alespoň to nejdůležitější, pouze zběžně dotkneme prvních čtyř otázek, jejichž odpovědi jsou již podloženy víceméně solidně nasbíranými daty.

Pokud jde tedy o prevalenci duševních poruch v populaci vinou současné situace kolem Covidu-19, odpověď je kladná: prevalence duševních poruch je po Covidu-19 významně vyšší než před ním. V současnosti (konec roku 2020) je publikováno několik studií, jež poskytují spolehlivá data z reprezentativního vzorku obecné dospělé populace před pandemií a v období pandemie. Jde o studii britskou¹, americkou² a českou³, jež vykazují shodné či velice podobné trendy, byť v jiných kulturách a poněkud jinými nástroji.

Tým kolem Petra Winklera z Národního ústavu duševního zdraví v Klecanech uveřejnil v září 2020 v časopise *Epidemiology and Psychiatric Sciences* původní práci³, mapující dopady kovidové epidemie na prevalenci duševních poruch v české populaci. Autoři analyzovali data z opakované průřezové studie na reprezentativním vzorku neinstitucionalizovaných dospělých obyvatel České republiky starších 18 let. Sběr proběhl jednak v listopadu 2017 (n=3306; 54 % žen) a jednak v květnu 2020 (n=3021; 52 % žen). Průzkum byl prováděn s použitím mezinárodního neuropsychiatrického interview (MINI) jako skriningového nástroje. Autoři porovnali prevalenci běžících poruch nálady, úzkostných poruch, suicidálního rizika a poruch spojených s alkoholem jak před, tak těsně po prvním vrcholu kovidové pandemie, kdy zároveň v České republice platil přísný lockdown. Výsledky jasně ukázaly, že prevalence těch, kteří vykazovali alespoň jednu aktuální duševní poruchu, vzrostla z původních 20,02 % v roce 2017

- 1) Pierce M, Hope H, Ford T, et al. Mental health before and during the Covid-19 pandemic: a longitudinal probability sample survey of the UK population. *The Lancet Psychiatry* 2020; **7**(10): 883-92.
- 2) Czeisler ME, Lane RI, Petrosky E, et al. Mental health, substance use, and suicidal ideation during the Covid-19 pandemic—United States, June 24–30, 2020. *Morbidity and Mortality Weekly Report* 2020; **69**(32): 1049.
- 3) Winkler P, Formánek T, Mladá K, et al. Increase in prevalence of current mental disorders in the context of Covid-19: analysis of repeated nationwide cross-sectional surveys. *Epidemiology and psychiatric sciences* 2020; **29**: 1-8 <https://doi.org/10.1017/S2045796020000888>.

na 29,63 % v roce 2020 během kovidové pandemie. Prevalence jak velké deprese, tak rizika suicidia stoupla na trojnásobek a prevalence úzkostných poruch se téměř zdvojnásobila. Prevalence poruch spojených s užíváním alkoholu byla v roce 2020 přibližně stejná jako v roce 2017, avšak byl pozorován výrazný vzestup týdenního opíjení (binge drinking behaviour) ze 4,07 % na 6,39 %. Tato velice dobře založená studie, využívající dokonce diagnostický nástroj, poskytuje důkazy svědčící pro to, že Covid-19 může mít za následky skutečné problémy v oblasti duševního zdraví; je to oprávněná obava a znamená značnou hrozbu pro populaci, zvláště když uvážíme, že během restrikcí je současně omezeno poskytování normálních zdravotních služeb. Tyto nálezy podtrhují naléhavý požadavek rozvinout zdravotní osvětu a prevenci v globálním měřítku.

Odpověď na druhou otázku je rovněž kladná. Dnes již existuje meta-analýza, která ukazuje se, že u zdravotníků se objevily problémy s duševním zdravím ve vyšší míře než u ostatních profesí.⁴ Podle analýzy nové vlny výše popsané české epidemiologické studie, která proběhla v listopadu 2020, to však vypadá, že disproportčně jsou zasaženi také mladí dospělí, studenti, dále lidé, kteří ztratili zaměstnání nebo si byli nuceni vzít dovolenou v souvislosti s pandemií Covid-19, nezaměstnaní a lidé s pouze základním vzděláním. Všechny tyto populační skupiny vykazují větší než 50% přítomnost duševního onemocnění.⁵

Odpovědi na třetí a čtvrtou otázku se zdají být také kladné na základě rozsáhlé studie, uveřejněné v listopadu 2020 v časopise *Lancet Psychiatry*, jež potvrzuje vzájemnou vazbu mezi infekcí Covid-19 a psychiatrickou morbiditou. Autoři kolem Taqueta a Harrisona z Psychiatrické katedry univerzity v Oxfordu v ní sledovali v síti elektronických zdravotních záznamů od zhruba 69 milionů jedinců, z nichž 62 354 mělo diagnózu Covid-19,

- 4) da Silva FCT, Neto MLR. Psychological effects caused by the Covid-19 pandemic in health professionals: A systematic review with meta-analysis. *Prog Neuropsychopharmacol Biol Psychiatry*. 2021;104:110062. doi:10.1016/j.pnpbp.2020.110062
- 5) Winkler P, Mohrová Z, Mladá K, Kuklová M, Kagström A, Mohr P, Formánek T. Changes in prevalence of current mental disorders during the second wave of Covid-19: an analysis of repeated nationwide cross-sectional surveys. Under review.

zda diagnóza Covid-19 oproti jiným zdravotním situacím je, či není spojena se zvýšeným výskytem následných duševních poruch a zda pacienti s anamnézou duševní poruchy mají, či nemají vyšší riziko nákazy Covid-19.⁶

Globální elektronická síť poskytla data z 54 zdravotnických organizací ve Spojených státech, jež byla sbírána mezi lednem a srpnem 2020. Autoři počítali incidenci a poměr rizik pro psychiatrická onemocnění, demence a nespavost během prvních 14–90 dnů poté, co u nich byla diagnostikována nákaza Covid-19. Výsledkem bylo, že u pacientů, kteří neměli předcházející psychiatrickou anamnézu, byla diagnóza Covid-19 spojena skutečně s vyšším výskytem první psychiatrické diagnózy 14–90 dnů po stanovení diagnózy Covid-19 v porovnání s jinými zdravotními situacemi, jako je chřipka, respirační infekce jiného druhu, kožní afekce, cholelithiáza a urolitiáza, fraktura dlouhých kostí apod. Nárůst byl nejvyšší u úzkostných poruch, nespavosti a demence. Incidence jakékoliv psychiatrické diagnózy v uvedeném intervalu byla 18,1 % včetně 5,8 % těch, kteří byli diagnostikováni poprvé. Incidence první diagnózy demence v uvedeném intervalu po diagnóze Covid-19 byla 1,6 % u lidí starších 65 let.

V neposlední řadě bylo zjištěno, že psychiatrická diagnóza v předchozím roce je spojená s vyšším rizikem onemocnění Covid-19 (RR 1,65). Toto riziko bylo nezávislé na známých somatických rizicích pro Covid-19, ale nelze vyloučit možné reziduální přídavné socioekonomické činitele. Hlavní závěry studie tedy jsou, že ti, kdo prodělají Covid-19, jsou ve zvýšeném riziku psychiatrických následků a naopak ti, kteří mají psychiatrickou diagnózu, jsou ve zvýšeném riziku onemocnění Covid-19. Tyto výsledky jsou důležitým podnětem k založení prospektivních kohortových studií a zaměření se na odpovídající klinické služby.

Ze všech těchto prací dále vyplývá, že dopady restriktivních opatření na duševní zdraví jsou nejméně tak významné jako dopady infekce jako takové.

6 Taquet et al. Bidirectional associations between Covid-19 and psychiatric disorder: retrospective cohort studies of 62 354 Covid-19 cases in the USA. *Lancet Psychiatry* 2020, Published Online, November 9, 2020; [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30462-4](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30462-4).